Paul Csavdari

Foarfeca filosofiei

Cum au fost croite canoanele și aruncat adevărul la pământ

Septuaginta a fost calul troian al filosofiei. Dar odată intrată în cetate, operația nu s-a oprit acolo. Din India până în China, din Ierusalim până la Roma și Mecca, filosofia a umblat ca un croitor rece, cu foarfeca în mână. A tăiat ceea ce făcea omul viu și liber. A păstrat ceea ce putea ține masele sub control. Și peste tot a cusut la loc un „canon" ordonat, frumos, dar mort.

Rezultatul? Hinduism, budism, confucianism, iudaism, creștinism, islam – tradiții diferite, continente diferite, dar după canonizare, uimitor de asemănătoare. Nu pentru că ar fi pornit din aceeași rădăcină, ci pentru că au trecut prin aceeași operație.

India: caste fixate în Vede

India avea tradiții fluide, poeme transmise oral, imnuri religioase. Filosofia a fixat totul într-un corpus: Vedele. Între sec. II–I î.Hr., textele au fost standardizate, iar comentariile (Upanișadele) și codurile juridice (Manusmriti) au completat construcția.

Ce s-a păstrat? Ordinea socială. „Dharma fiecăruia este datoria lui supremă" (ManusmritiX, 123). Brahmanul să facă ritual, kshatriya să lupte, vaishya să negoțieze, shudra să slujească. Canonul a făcut din religie garanția ierarhiei.

Ce s-a aruncat? Responsabilitatea morală imediată. Nu conta să fii drept sau bun, ci să-ți respecți rolul. Eliberarea era amânată pentru vieți viitoare. În locul unei alegeri prezente, omul primea o promisiune îndepărtată.

Budismul: sinele eliminat și universalizarea filosofică

Buddha pornise de la constatarea suferinței și predicase o cale etică simplă: renunță la rău, practică binele, fii compasiv. Dar după moartea sa, în sec. III î.Hr., regele Ashoka a convocat concilii și a fixat canonul Tripitaka. Din acel moment, budismul a devenit instituție monahală.

Ce s-a păstrat? Regulile comunității de călugări. Disciplinele Vinaya au devenit fundament.

Ce s-a aruncat? Omul însuși. Doctrina anatman („non-sinele”) spune: „Toate elementele existenței sunt lipsite de sine” (Samyutta Nikaya 22:59). Dacă sinele e iluzie, responsabilitatea personală devine irelevantă.

Dar aici apare pasul suplimentar: la fel cum Pavel universalizează creștinismul, Mahayana (sec. I î.Hr.–sec. I d.Hr.) universalizează budismul. Etica simplă a lui Buddha devine metafizică: bodhisattva, natura-buddha, sutre abstracte. Exact cum paulinismul a mutat accentul de la fapta morală la harul colectiv, Mahayana mută accentul de la responsabilitatea personală la promisiunea iluminării universale.

Rezultatul e identic: religia devine mai mare, mai „filosofică”, dar omul viu e scos din joc.

China: ritualul ca lege de stat

Dinastia Han (sec. II î.Hr.) a ridicat scrierile confucianiste la rang de „Cinic Clasice” oficiale.

Ce s-a păstrat? Ritualul – li. Confucius spusese: „Fiul să fie fiu, tatăl să fie tată, supusul să fie supus” (AnalecteXII, 11). Canonul a transformat acest cod etic într-o constituție a imperiului.

Ce s-a aruncat? Libertatea morală personală. Virtutea s-a redus la obediență, iar adevărul – la conformitate.

În paralel, taoismul a fost și el canonizat prin Dao De Jing: „Cel ce urmează Dao nu are voință proprie” (cap. 37).

Filosofia a păstrat wu-wei (renunțarea la voință) și a aruncat voința – motorul moral al omului.

China a devenit laboratorul perfect al canonului: confucianism pentru stat, taoism ca evadare controlată.

Iudaismul: darul otrăvit și reacția tardivă

Secolul III î.Hr., Alexandria: diaspora evreiască primește „cadoul" filosofic – Septuaginta. Un text fixat, tradus, circulabil. Împărații ptolemei aveau nevoie de unitate culturală, iar filosofia le-a furnizat arma.

Ce s-a păstrat? Textul, ca autoritate. „Sta scris" devine cheia tuturor disputelor.

Ce s-a aruncat? Revelația simplă. Isaia spunea: „Învățați să faceți binele" (Isaia 1:17). Septuaginta introduce pluraluri suspecte („să facem om după chipul Nostru"), mituri elenistice (Eden, șarpele) și paradoxuri bune de interpretat la nesfârșit.

După 70 d.Hr. și 135 d.Hr., când Templul și Ierusalimul au căzut, rabinii au încercat să repare prin Mișna și Talmud, iar mai târziu masoreții au fixat textul ebraic cu scrupulozitate. Dar canonul grec era deja răspândit. Ei nu mai puteau curăța, doar comenta. Rezultatul: un popor al disputelor textuale, nu al revelației vii.

Creștinismul: paradoxul paulin și moștenirea imperială

Isus predicase simplu: „Pomul bun face roade bune" (Matei 7:17). „Fiți buni, cum Tatăl vostru este bun" (Luca 6:36). Chemarea era directă: fii responsabil acum.

Dar canonul creștin, fixat prin Pavel, a păstrat altceva: paradoxul harului. „Nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc" (Romani 7:19). „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine" (Galateni 2:20).

Ce s-a păstrat? Dialectica: omul nu poate face binele, doar harul. Biserica devine trup colectiv, individul doar mădular.

Ce s-a aruncat? Responsabilitatea prezentă. Porunca lui Isus – „faceți binele acum" – e înlocuită cu recunoașterea imposibilității și abandonarea în har.

La fel ca Mahayana, paulinismul face universalizarea prin filosofie. Împărații romani au recunoscut imediat utilitatea: creștinismul paulin, nu predica lui Isus, putea fi religia imperiului.

Islamul: legea totală

În sec. VII d.Hr., islamul a apărut pe un teren pregătit. Coranul a devenit canonul suprem, iar Sharia – lege totală, îmbinând cult și stat. „Religia lui Dumnezeu este supunerea” (Coran 3:19).

Ce s-a păstrat? Reglementarea completă a vieții: rugăciune, hrană, moștenire, război.

Ce s-a aruncat? Omul ca chip moral. În islam, omul nu e fiu, nici chip, ci rob (abd). Virtutea e obediența. Discernământul personal e secundar.

Firul roșu

Privite împreună, religiile canonice arată aceeași cicatrice:

- s-a păstrat: autoritatea externă, supunerea la ordine, adevărul ca text, paradoxul ca frână;
- s-a aruncat: omul ca chip moral, responsabilitatea prezentă, adevărul viu.

Nu e coincidență. Filosofia a fost croitorul, împărații i-au fost clienții, iar omul de rând a fost victima.

Cornul cel mic din Daniel 8 „a aruncat adevărul la pământ” nu prin negare frontală, ci prin canon. A lăsat în urmă religii puternice, dar goale. A păstrat formele, dar le-a eliminat inima. De aceea toate marile religii seamănă între ele: nu prin rădăcini, ci prin aceeași operație. Filosofia a croit religia pe măsura puterii. Și adevărul, odată scos, nu s-a mai întors.